

Švejk je jen jeden. Naštěstí

Podle mínění mého okolí je na mně něco v nepořádku. Může za to Josef Švejk. V dobách středoškolských studií jsem přečetla několikadílné literární ztvárnění Jaroslava Haška, a kupodivu docela se zájmem. Už tím jsem se zařadila mezi pozoruhodné zjevy a zpochybnila tradované mínění, že kniha se ženám jako zapřísáhlým antimilitaristickým stvořením nemůže líbit. Můj čas měl ale přijít až na univerzitě a v semináři, který byl této klasice věnován. Nepustila jsem kolegy ke slovu a nadchla paní docentku natolik, že mi hned navrhovala téma diplomové práce.

Od té doby, přiznávám, jsem po knize nesáhla. Málokdy si ovšem nechám ujít filmovou verzi s jedinečným Rudolfem Hrušínským, která mě navíc vždy přesvědčí, že jsem v podstatě normální ženská. Neopomenu si totiž nikdy povzdechnout, jakou proměnou fyzického vzhledu prošel představitel hlavního hrdiny od studentských komedií 30. let k ideálnímu naplnění ladovského předobrazu.

Josef Švejk je poklad české kultury. Redaktoři MF Dnes nedávno zkoumali povědomí občanů Evropské unie o České republice a prostoduchá (geniální?) figurka táhne v předním voji. Škarohlídi interpretující Švejka pouze jako flákače a notorického blba, přísazují, že si cizinci jeho vlastnosti ztotožňují se znaky „průměrného češství“. Zarytí švejkologové, kteří hledají a nacházejí další rozměry díla a postavy v pohádkové mystifikaci a výtečné parodii, jsou nadšeni z Haškovy mistrné odvahy a literárního umu. Po celou dobu sledování vojákovy válečné mašinérie nepoznáme, co si jeho hrdina vlastně myslí, nezjistíme, kým vlastně je.

V právě uplynulém roce jsem byla častěji než kdy jindy nucena vybavovat si scénu, která v podstatě určila veškerou motivaci Švejkova chování a jednání. Připomeňme si – lékařské konzilium: zadumané výrazy několika vážených univerzitních profesorů, jejich zapeklité otázky a konečně závěr – pacienta úředně uznáváme za blba. Pod ochranou této „diagnózy“, která má budit dojem upřímnosti a dobrých úmyslů, pak Švejk naoko bojuje za císaře pána a Rakousko, a přitom ve skutečnosti provokuje a zesměšňuje vše a všechny kolem.

Maska nevinného naivního hlupáka, jehož jednání je omlučeno jakýmsi nezaviněným hnutím mysli, notně inspiruje právní zástupce řady obviněných z nejtěžších činů. Za loňský rok vzpomeňme nejznámější mediální případy lesního vraha, studentky medicíny či havlíčkobrodského maniaka.

Všichni výše jmenovaní podstoupili psychiatrická vyšetření za účelem zjištění pohnutek trestných činů a nalezení případné polehčující/osvobozující okolnosti. Na rozdíl od Švejka, který své idiotství neskrýval, ba naopak často a rád se k němu hlásil, se tito „hrdinové“ k němu mnohdy uchylují jako k záchrannému kruhu. Je potom na odborném psychiatrickém posouzení, jestli jim společnost podá pomocné lano, nebo je nechá spravedlivě pykat za spáchaná zvěrstva.

Jaroslav Hašek nechává čtenáře záměrně na pochybách, zda je Švejkova blbost předstíraná, nebo zda je skutečně tak naivní a prostomyslný. Právě tato dvojakost mu dává pocit převahy, nic ho nevyvede z klidu a rovnováhy. Švejk je silný, protože je nepostižitelný.

Bylo by velmi smutné, kdyby svou sílu v případné beztrestnosti spatřovaly i postavy ze světa zločinu. Do nového roku přejme všem psychiatrům, aby se do posuzování příčetnosti obžalovaných museli zapojovat co nejméně. A když už budou muset zasáhnout, aby jejich závěry co nejvíce odpovídaly realitě. Josef Švejk je jen jeden. Naštěstí.

Iva Daňková